

A man with a grey beard and a dark cap is crouching in a dense forest. He is wearing a dark, long-sleeved jacket and is looking directly at the camera with a slight smile. The background is filled with green foliage and tree trunks, creating a natural, outdoor setting. The lighting is soft, suggesting a shaded forest environment.

**De man die
leefde als een
vleermuis**

Struikgewas is zijn werkterrein. De succesvolle natuurfilmer **RUBEN SMIT** (50) – maker van *Grutto!* en het prijswinnende *De nieuwe wildernis* – liep er lyme op, in zijn hersenen zat het zelfs. Jarenlang leefde hij in de duisternis, nu kijkt hij anders naar de wereld. *‘Een braambosje, een verwelkte bloem, het heeft levenskracht.’*

TEKST SANDRA DONKER FOTO'S KOEN VERHEIJDEN

Dat hij hier zo zit te praten met zijn bezoek, overdag in de tuin, dat mag gerust een wonder heten. Want nog geen half jaar geleden dacht hij dat zijn leven geen zin meer had. Ruben Smit leefde bijna drie jaar ‘als een vleermuis’, uren, dagen, maanden op de bank of op bed, in het donker omdat hij geen licht verdroeg, kapot van de pijnen in zijn hoofd, wankel op de benen.

En kijk nu, weg pijn, weg ziekte, weg ellende. ‘Het is inderdaad een wonderlijk verhaal,’ zegt de documentairemaker en fotograaf peinzend. ‘Ik bleek de ziekte van Lyme te hebben. Omdat ik veel in de natuur film en fotografeer, soms dagenlang in het struikgewas of tussen gebladerte zit, had ik dat al een paar keer eerder gehad, ik ben zo vaak door teken gebeten – daartegen helpt geen camouflagepak. Nu bleek het in mijn hersenen te zitten, ik had neuroborreliose. Dan ben je radeloos en reddeloos, want daar komt de antibiotica niet bij.’

OP EEN ZONDAGOCHTEND IN 2019 werd hij wakker met migraine. Vervelend, maar dat had hij wel vaker. Dit keer was het anders. Aanval na aanval, het bleef maar doorgaan. ‘In een paar weken werd ik heel slecht. Het leek of ik steeds gevoeliger werd voor licht, voor prikkels, zelfs alsof ik mijn hersenen niet meer kon gebruiken. En het duurde maar voort. Ik kreeg paniek-aanvallen, werd zelfs paranoïde. Wat had ik toch? Ik ben analytisch ingesteld, dat maakte me ook zo wanhopig. Ik hield alles bij om het maar te begrijpen, ik had zuurstofmeters, bloeddrukmeters, ik hield mijn suikerspiegel bij, ik heb er hele schriften over volgeschreven. Ik kon niks vinden.’ Ook zijn gezin leed onder zijn ziekte. Zijn vrouw moest alles opvangen. ‘Ik heb drie kinderen, de jongste was toen pas twee, maar het was telkens: sst, papa is ziek!’ ‘Ik wist veel van teken,’ vervolgt Smit, die bosbouw en ecologie studeerde aan de universiteit van Wageningen. ‘Ik heb er zelfs onderzoek naar gedaan. Maar om een of andere reden wilde ik er niet aan dat ze mij hadden getroffen. De bacteriën die zij overbrengen kunnen heel lang in je lichaam blijven. Maar ik had steeds het idee: als ik gezond blijf leven, krijgt lyme mij niet te pakken.

Ergens in najaar 2019 ben ik naar Duitsland gegaan, daar heb ik nog een keer een diagnose laten stellen, en daar kwam uit dat het toch lyme was. Toen dacht ik: nu ken ik mijn vijand, gelukkig. Maar weer een half jaar later drong tot mij door dat ik er niet vanaf kwam. Antibiotica hielp niet, dat kwam niet langs de hersenbarrière. Er stond een theatertour op het programma voor mijn documentaire *Wad*, we zouden optreden in Carré en Luxor met het Noordpool Orkest, ik zou de verteller zijn. Ik heb alles moeten afzeggen, ook buitenlandse optredens. Toen dacht ik nog: misschien gaat het weer over een paar maanden... Het werd een paar jaar.

Toen ik eigenlijk niet meer wist hoe het verder moest, zei iemand tegen me: ga naar een Duitse *Heilpraktiker*, een alternatieve genezer in Sint-Odiliënberg, misschien kan hij iets betekenen. Ik zag er eerst weinig in, maar was ten einde raad. Hij deed een levend-bloedanalyse. Dat doen ze in Nederland niet in de reguliere gezondheidszorg, hier testen ze alleen op antistoffen. Je kon de spirocheten, de ziekmakers, gewoon zien! Toen ik dat wist, dacht ik: waarom is dit niet bekend?

Ik kreeg eerst een behandeling met kruiden om de bacteriën in mijn bloed zo veel mogelijk te doden. Daarna werd ik behandeld met trillingen. Hoe dat werkt: elk organisme heeft een eigen trillingsgetal. Dat is op zich geen hogere wetkunde, het gaat erom dat je het trillingsgetal van de bacterie weet te achterhalen. Als je die frequentie kent, kan je de bacterie doden. Dat is de gedachte.

Een maand later was mijn bloed schoon. Bizar, maar het werkte bij mij. Stapje voor stapje voelde ik me beter. Ik ben nu zes maanden verder, en ik kan steeds meer, hoewel ik nog iedere dag angst heb dat het terugkomt. »

‘Mijn vrouw moest alles opvangen, we hebben drie kinderen en telkens was het: *ssst, papa is ziek!*’

‘**HET WAS EEN ONWERKELIJKE** periode, maar het heeft me wel gevormd. Je keert diep in jezelf, denkt na over wie je bent, hoe je bent, wat je doet. In die tijd kon ik ongeveer een uur per dag iets doen. Aan de rafelranden van de dag ging ik met een oude analoge camera naar buiten, gewoon, hier rond mijn huis in Leuvenheim, tussen de Veluwezoom en het IJsseldal. Ik kon niet meer met een digitale camera werken, want ik kon niet op de cijfertjes focussen. Ik maakte elke dag één foto. Dat was een *lifeline*, ik kon weer iets maken. Superlangzaam op de fiets, ergens in een cirkel van vierhonderd meter rond mijn huis zette ik mijn camera op statief. Dat is een boek geworden. Ik realiseerde me dat ik in een andere wereld leefde, en dacht: dit is een universeel thema. De wereld van de zieken is echt een andere wereld.

Vorig najaar kwam *Perspectief zonder horizon* uit, dat was een overwinning. Er staan alleen maar foto's in die ik maakte met de camera naar beneden gericht, want van vooruit kijken werd ik duizelig. Wat het mij heeft geleerd: ik ben anders gaan zien. Bijna altijd kijk je eendimensionaal, zeker met beeld, tweedimensionaal misschien. Maar ik leerde driedimensionaal kijken. Ik zoek in mijn foto's naar karakter, of beter gezegd naar identiteit in het landschap. Het moment van registratie is de eerste laag. Een foto

Ruben Smit

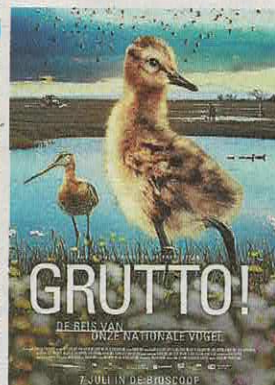
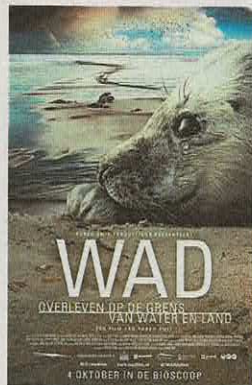
GEBOREN op 31 oktober 1971 in Hillegom STUDEERDE aan de Universiteit van Wageningen; promoveerde in 2002 PRESENTATOR van natuurprogramma *BuitenGewoon*, maakte reportages voor *Vroege Vogels* BRAK DOOR in 2013 met *De nieuwe wildernis*, waarvoor hij een Gouden Kalf kreeg. Voer de Rijn af in een kano voor de documentaire *Levende rivier*. Wad werd bekroond met de Gouden Film, Grutto met de Kristallen Film. Zijn foto's worden onder meer gepubliceerd in *National Geographic* PRIVÉ getrouwd met Marisa, adviseur bij een woningcorporatie; vader van Silvan (16), Freya (13) en Rowan (5)

wordt tweedimensionaal als je het gevoel van de fotograaf meegeeft. En driedimensionaal als het onderwerp een identiteit krijgt. Dat je niet meer kijkt naar een boomstronk, maar dat je iets voelt. Het kan metaforisch zijn, maar ook... je voelt dat het leeft. Van kijken naar zien, dat is het grote verschil. Kijken, dat is een mooie lucht, mooi licht. Zien is voelen. Dat je voelt dat de boom meer is dan alleen maar een mooie boom in mooi licht. Daar staat een individu, zonder dat ik prinses Irene-achtig wil klinken. Een braambosje, een verwelkte bloem; ik kan het bijna niet anders omschrijven dan dat het levenskracht heeft.

Gevoelsmatig stond mijn hoofd helemaal open, als een soort luik dat geopend was, ongefilterd. Daardoor was mijn 'normale' waarnemen vertroebeld. Het filter komt nu weer terug. Af en toe heb ik weleens heimwee naar die ongelooflijke puurheid, zuiverheid die ik toen ervoer. Maar dan kan je niet functioneren.'

‘**IK HEB WEER NIEUWE** energie, maar af en toe moet ik mezelf terugfluiten. Ik kan in een soort overdrive raken. Heel veel plannen hebben, enorm gepassioneerd werken. Dat is de enige manier waarop ik films kan maken. Ik voel het aan m'n lichaam als ik te veel doe. Adrenaline kan mij het gevoel geven dat ik weer beter ben. Ik ben bij psychologen geweest en haptonomen en ik weet dat ik dan terug moet naar het voelen, naar mijn lichaam, ademhaling, niet te veel in mijn hoofd gaan zitten.

Ik was een heel erg ambitieus mannetje en vraag het uiterste, van mezelf en van mijn team. Omdat ik echt geloof in een betere wereld, niet omdat ik denk dat ik er geld mee kan verdienen. Ik ben de slechtste zakenman die er is. *Grutto!* heeft een

miljoen gekost, het duurde vier jaar om hem te maken. Hij draait in meer dan zeventig bioscopen, dat zal wat opleveren, en de film wordt volgend jaar in drie delen op televisie vertoond, dat dekt ongeveer twintig procent van de begroting. En er is wat geld van natuurorganisaties, maar van het Filmfonds of het NPO-fonds ontvang ik nooit een cent, die willen geen natuurfilms subsidiëren. Ik weet ook niet of ik ooit nog zo'n film kan maken.

Grutto! heb ik gemaakt vanuit bed, vanaf de bank. Zat het team in Senegal om te filmen, of IJsland, Portugal, Noorwegen, en dan kreeg ik appjes: *we hebben dit geschoten en dit*. Dan zei ik: ik wil dit shot nog graag. Ik had geen idee wat het zou worden, maar was verplichtingen aangegaan en ik heb een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Hoe ziek ik ook was, ik heb weleens gedacht: dan wordt het mijn dood maar, die film moet er komen. En of alles nog niet genoeg was, kreeg Melchert, mijn compagnon, een hartstilstand tijdens het filmen. In het bos, hij heeft het net overleefd. Toen had ik niemand meer om mijn werk over te nemen.'

'ALS EEN WONDER BEGON IK vorig najaar, na de behandelingen, wat helderder te zien en kon ik weer naar een beeldscherm kijken. Ik ben in januari voorzichtig begonnen met monteren, in mijn eentje, in maart had ik een eerste versie. Ik was zo blij, het was gelukt! Samen met mijn filmeditor heb ik de film afgemonteerd, en zo is het verder gegaan. *Grutto!* ging in juli in première, je kunt je voorstellen dat er heel wat emoties door me heen gingen. Ik hoop dat mensen de film begrijpen. Ik wil een maatschappelijk debat aanzwengelen. De film is om die reden ook in de Tweede Kamer vertoond. Die grutto staat natuurlijk voor biodiversiteit.

Kijk eens wat er gebeurt, kijk naar die grote crises! Dit treft ons allemaal. Dit gaat niet over een paar orchideeën in een natuurgebied die beschermd moeten worden of over stikstof of minder koeien. Dit gaat over ons leven hier op aarde. Als we doorgaan zoals we nu doen, zijn we bezig onszelf te vergiftigen. Ons hele systeem van leven, van economische groei, van overexploitatie, is een vorm van uitputting van letterlijk en figuurlijk onze voedingsbodem. Zonder schone lucht, schoon water, schone bodem – hoe kunnen wij dan nog bestaan? Mijn film gaat niet alleen over die grutto, maar ook over schimmels in de bodem, bacteriën, regenwormen, allerlei beestjes die om ons heen en in ons zitten. Jongens, besef je wel dat wij dit zelf zijn? Ik ben zo dicht bij mijn eigen leven gekomen als zijnde gewoon van vlees en bloed. Wij mensen zijn ook natuur, niet een opperwezen dat overal boven staat en overal mee wekomt, we zijn ook maar een organisme. Daarom moeten we gaan praten over dingen die echt belangrijk zijn.' «

